

क्षत्रियाणां क्षत्रियस्त्रीणां एष एव क्रमो भर्तुः स्नानादिप्रदाने तस्यां सवर्णायां सस्यां हीनवर्णात् न कुर्यादित्यर्थः ॥४८॥ शुद्धेऽवहिते तद्वथ गजायुधकवचादिकं युद्धावहारिकं ॥४९॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ शूद्रस्य अदेयधनत्वे हेतुस्त्रिभिर्वर्णैर्जात इति ॥५५॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ इति अनुशासनपर्वणि नैलकंठीये भारतमावदीपे सप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ॥४७॥ ॥४८॥ एवमनुजो मज्जति जानां पुत्राणां तारतम्यं सुक्ता विलोमजातिजानामपि तदाहाध्यायेन अर्थादिति लोभात्कामाद्वा उत्तमवर्णास्त्रीहीनवर्णाश्चुगाभवतीति प्रसिद्धं तेन गृह्ये सति संभवात् वर्णानां निश्चयोन जायते

एष एव क्रमो हि स्यात् क्षत्रियाणां युधिष्ठिर ॥ अष्टधा तु भवेत्कार्यं क्षत्रियस्वजनाधिप ॥ ४८ ॥ क्षत्रियाया हरेत्युत्र श्वतुरोऽंशान् पितुर्धनात् ॥ युद्धावहारिकं च अपि तुः स्यात्सहरेत्तु तत् ॥ ४९ ॥ वैश्यापुत्रस्तु भागोऽस्त्रीन् शूद्रापुत्रस्तथाष्टमं ॥ सोऽपि दत्तं हरेत्सिन्ना नादत्तं हर्तुमर्हति ॥ ५० ॥ एकैव हि भवेद्भार्या वैश्यस्य कुरुने दन द्वितीया तु भवेच्छूद्रान तु दृष्टान्ततः स्मृता ॥ ५१ ॥ वैश्यस्य वर्तमानस्य वैश्यायां भरतर्षभ ॥ शूद्रायां चापि कौंतेय तयोर्वि नियमः स्मृतः ॥ ५२ ॥ पंचधा तु भवेत्कार्यं वैश्यस्वं भरतर्षभ ॥ तयोरपत्ये वक्ष्यामि विभागं च जनाधिप ॥ ५३ ॥ वैश्यापुत्रेण हर्तव्या श्वत्वारोऽंशः पितुर्धनात् ॥ पंचमस्तु स्मृतो भागः शूद्रापुत्राय भार त ॥ सोऽपि दत्तं हरेत्सिन्ना नादत्तं हर्तुमर्हति ॥ त्रिभिर्वर्णैः सदा जातः शूद्रो देयधनो भवेत् ॥ ५५ ॥ शूद्रस्य स्यात्सवर्णैर्वभार्यानां न्याकथंचन ॥ समभागाश्च पुत्रा स्युर्यदि पुत्रा ज्ञाते भवेत् ॥ ५६ ॥ जातायां समवर्णायाः पुत्राणामविशेषतः ॥ सर्वेषामेव वर्णानां समभागो धनाः स्मृता ॥ ५७ ॥ ज्येष्ठस्य भागो ज्येष्ठः स्यादे को शोऽयः प्रधानतः ॥ एषदायविधिः पार्थ पूर्वमुक्तः स्वयं भव ॥ ५८ ॥ समवर्णास्तु जातानां विशेषस्त्यपरो नृप ॥ विवाहं वैशिष्ट्यकृतः पूर्वपूर्वो विशिष्यते ॥ हरेज्येष्ठः प्रधानोऽंशमेकं तु त्यास्यतेऽपि ॥ मध्यमो मध्यमं चैव कनीयांस्तु कनीयसं ॥ ६० ॥ एवं जातिषु सर्वास्तु सवर्णाः श्रेष्ठतां गतः ॥ महर्षिरपि चैतदंशं मरी चः काश्यपोऽब्रवीत् ॥ ६१ ॥ इति श्रीम० अनु० आनुशासन० दानधर्मविवाहधर्मरिक्थविभागो नाम सप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ॥४७॥ युधिष्ठिर उवाच अर्था लोभाद्वा कामाद्वा वर्णानां चाप्यनिश्चयात् ॥ अज्ञानाद्वापि वर्णानां जायते वर्णसंकरः ॥ १ ॥ तेषामेतेन विधिना जातानां वर्णसंकरे ॥ कौधर्मः कानिधर्मा णितन्मे ब्रूहि पितामह ॥ २ ॥ भीष्म उवाच चातुर्वर्णस्य कर्माणि चातुर्वर्ण्यं च केवलं ॥ असृजत्सहियज्ञार्थं पूर्वमेव प्रजापतिः ॥ ३ ॥

ननु कर्मणा जायते जातिरित्यभियुक्तेरुच्यते एव न निषेककाले दुर्मूर्द्धतदुष्टवस्तु स्मरणादिनापि निमित्तेन असत उत्पत्ति संभवात् प्रच्छन्नविलोमजेष्वपि कचित्सदाचारदर्शने न वर्णानामज्ञा त्वेव वर्णसंकरो भवत्येवेत्यर्थः ॥१॥ एतेन उक्तेन विधिना प्रकारेण ॥२॥ तत्र प्रथमं चत्वार एव वर्णाय ज्ञार्थं सृष्टास्तत्र शूद्राणां सेवादाराय ज्ञार्थं त्वं ननु साक्षात् तत्तदा शूद्रो न वर्ण इति शङ्काः ॥३॥